

PROMJENA OBRAZOVANJA/ŠKOLOVANJA I POLJA RADA SOCIJALNE PEDAGOGIJE U AUSTRIJI

Josef Scheipl

Odjel za Socijalnu pedagogiju

Institut za razvoj znanosti

Universitet u Grazu

SAŽETAK

Socijalna pedagogija i socijalni rad u Austriji počinju sve više međusobno srastati. To je vidljivo kod samih zanimanja, koja se sve više preklapaju. Socijalni radnici i socijalni pedagozi, unutar istog zanimanja, surađuju na više načina. Dosežu se znanstveni koncepti koji se vode pod pojmom «socijalni rad». Po našem shvaćanju, pojam socijalnog rada obuhvaća kako socijalni rad, tako i socijalnu pedagogiju.

Kao što je tendencija srastanja u Austriji prisutna i u teoriji i u praksi, trebala bi biti prisutna i u tijeku obrazovanja. Ali, nažalost, to nije slučaj. Stanje u obrazovanju u cijelosti relativno je nejedinstveno i nepregledno.

1. Obrazovanje za socijalnog radnika/radnicu ima najdužu tradiciju te je nedavno dostiglo i najviši stupanj: od 2000. godine uvode se predavanja na fakultetu (tercijarna razina; ISCED 5. stupanj; trajanje 8 semestara); postignuti stupanj obrazovanja: Magistar. Planirano uvođenje preddiplomskog studija: 7 semestara, eventualno dodatno uspostavljanje magistarskog studija: 3 semestra (planiranje Fakulteta u Grazu).

2. Obrazovanje za socijalne pedagoge i pedagoge u vrtiću razvija se na području sekundarnog stupnja II. (ISCED 3. stupanj; završetak: stručni ispit). U posljednje vrijeme postoje dva petogodišnja stupnja obrazovanja za socijalnu pedagogiju (obrazovanje odgajatelja), koja traju od 15. do 19. godine života. Postoji također 5 dodatnih stupnjeva obrazovanja u obliku kolegija (4 semestra nakon stručnog ispita). Nadalje, postoji 30 škola za pedagogiju u vrtićima (traje od 15. do 19 godine); dodatno još postoje kolegiji za pedagogiju u vrtićima (4 semestra nakon položenog stručnog ispita).

3. U Austriji također postoje stupnjevi obrazovanja ispod razine mature (dvij edo tri godine obrazovanja nakon završetka obveznog obrazovanja); stručne škole koje osposobljavaju za obavljanje tzv. socijalnih zanimanja (dvo- ili trogodišnje; upis nakon obvezne škole od 15. godine života); stručne škole koje pripremaju za zanimanja socijalne njege (obiteljska ispomoć, briga za starije i pomoć u pružanju njege, zdravstveno-pedagoška zanimanja; dvo- ili trogodišnje škole); upis je moguć tek nakon stečenog početnog obrazovanja u dotičnom zanimanju (od 17. godine života); ovo područje je relativno nepregledno, ali se nalazi u zanimljivom razvijanju.

4. Na sveučilištima, prvenstveno u Grazu, ali također i u Beču, Klagenfurtu i Innsbrucku postoji samo područje socijalne pedagogije (a ne i socijalnog rada). Međutim, socijalna pedagogija nije samostalan studij, već se studira samo u okviru odgojnih znanosti. U Grazu planiramo uspostaviti, do 2006. godine, samostalni magistarski studij socijalne pedagogije (trajanje 4

semestra) koji će se nastavljati na preddiplomski studij iz pedagogije (trajanje 6 semestara). Plan studiranja je već odobren.

5. Postoje također i brojne mogućnosti obrazovanja izvan državno-školskog sustava: npr. obrazovanje za rad s mladima, obrazovanje za skrbnike, interdisciplinarno unapređivanje, životno i socijalno savjetovanje.

Promjena i nova orijentacijska zanimanja:

- domski odgoj se sve više oslobađa do fleksibilnih formi (stambene zajednice, stanovanje uz nečiju brigu, pomoć u odgoju) primjer Beča i stambenih zajednica

- područje rada zvano školski socijalni rad, sve se više počinje javljati višestruko u diskusiji kao "novo područje rada,"

- orijentacija na pristup u socijalnom prostoru sve više dovodi u pitanje orijentaciju samo na pojedinca

Zbog nepostojanja zaštite naziva profesije, samo obrazovanje je izričito heterogeno: Bilo bi potrebno snažno i prodorno zastupanje određenih stavova. Ono postoji samo kod socijalnih radnika. Nedostatak takvog zastupanja u drugim socijalnopedagoškim područjima rada, npr. područjima zanimanja, samo je izraz, još uvijek, nedovoljne profesionalizacije.

Ključne riječi: socijalna pedagogija, Austrija

1. UVODNA NAPOMENA

U smislu sve veće socijalizacije naših kultura življenja, u trendu individualizacije oblikovanja života i pluralizacije životnih situacija u svakodnevnom se životu pojavljuju nove prilike.

No rastu i pretjerani zahtjevi za orijentacijom ka otvorenom društvu. To dovodi do novih rizika i opterećenja u svakodnevnom životu. Životni zadaci postaju zahtjevniji i kompliciraniji. Socijalni problemi postaju svakodnevicom: na taj se način širi područje djelovanja socijalne pedagogije. Hans Thiersch (1992) govori o tome da je potrebno sve više ponuda za podršku kako bi se svladale teškoće u svakodnevnom životu koje su postale „normalne“.

U sljedećim izlaganjima trudim se dati uvid u višestruku praksu socijalnog rada u Austriji. Pri tome se prvenstveno pozivam na radove nastale posljednjih godina u okviru Odjela za socijalnu pedagogiju na Institutu za odgojnu znanost Sveučilišta u Grazu. Dodatno sam uključio tri djela koja je objavio Gerald Knapp (Sveučilište Klagenfurt) (usp. Knapp/Scheipl 2001; Lauermann/Knapp 2003; Knapp 2004). Naravno da sam uključio i aktualne pregledne publikacije iz

Savezne republike Njemačke (usp. Chasse 2004 i osobito Grunwald/Thiersch 2004).

2. ŠKOLOVANJE

Socijalna pedagogija u Austriji se razvila iz odgoja siročadi i siromašnih. Prema tome, njeno prvo područje rada je bio odgoj u domovima. Pri tome se pojam dom djelomično poklapa s pojmom „internat“. Internat znači zbrinjavanje učenika izvan obitelji u mjestu školovanja. Dom naravno podrazumijeva i takozvani „odgojni dom“ – stacionarni smještaj mladih s problemima u ponašanju radi resocijalizacije izvan njihove obitelji.

U skladu s poviješću, i školovanje se ponajprije pretežno odnosi na odgoj u domu. 1960. godine je za školovanje „odgajatelja u domu“ otvorena „Institucija za školovanje odgajatelja“ u Badenu kod Beča. Iako je ovo školovanje u zakonu o organizaciji škola iz 1962. bilo koncipirano kao petogodišnje, tijekom 20 godina – do 1985. godine – prvenstveno su postojali samo kratkotrajni oblici istog: jednogodišnji tečajevi za one koji su položili maturu; dvogodišnji tečajevi za kandidate koji su nakon obavezne osnovne škole pohađali

trogodišnje školovanje ili naučili neki posao (uključujući strukovnu školu).

Tek 1985. godine školovanje odgajatelja traje pet godina – jednako kao i školovanje za odgajateljice u vrtiću. Radi se o strukovnoj višoj školi na razini sekundarnog područja II (International Standard Classification of Education ISCED-Level 3). Završava maturom i omogućava studiranje na fakultetu. „Institucije za školovanje odgajatelja” 1993. godine su preimenovane u „Institucije za školovanje u socijalnoj pedagogiji”.

Na pedagoškim akademijama (postsekundarnim institucijama za školovanje nastavnika osnovnih škola) osnovani su takozvani „kolegiji za socijalnu pedagogiju”, dvogodišnji tečajevi za maturante. U ovim kolegijima maturantice su učile socijalno-pedagoška znanja specifična za njihovo zanimanje.

Od tada se ulaže trud da se školovanje u socijalnoj pedagogiji smjesti u tercijarno područje. Postoji želja za priključivanjem socijalnim radnicima. Oni su 2001. godine sa stručnim studijima dosegli tercijarni stupanj (ISCED-Level 5).

Međutim, na sveučilištima nema znanosti o socijalnom radu. Socijalna pedagogija se poučava u okviru odgojne znanosti na sveučilištima u Grazu i Klagenfurtu. U Beču i Innsbrucku trenutno postoje samostalna rješenja. U Grazu, kao jedinom sveučilištu, od 2003./04. postoji studij za pedagoge (6-semestralni). Nakon toga se predviđa magistarski studij (4-semestralni) za socijalnu pedagogiju od studijske godine 2006./07.

Nakon toga je, naravno, moguće završiti doktorski studij iz pedagogije (4-6 semestra). Dostupan je apsolutivno stručnog studija za socijalni rad. Za njih traje godinu dana duže (usp. o školovanju u Austriji: Scheipl/Heimgartner 2004).

3. PODRUČJA RADA U SOCIJALNOJ SKRBI ZA MLADE

3.1 Domovi, stambene zajednice, nadgledano stanovanje, pomoć u odgoju

Domovi i stambene zajednice

Potreba za školovanim odgajateljima značajno je porasla u zadnjih 15 godina. Poticaj tome je dao zakon o socijalnoj skrbi za mlade iz 1989. godine i reforme domova tijekom posljednjih godina (usp. Scheipl 2001). Zakon je donio princip subsidiarnosti (poticanje privatnih ustanova) i bio je usmjeren na veću stručnost u pružanju skrbi. Reforme

domova su dovele do transformiranja domova u velikoj mjeri u stambene zajednice. U Štajerskoj ili u Beču su npr. ostali samo mali domovi (20-40 djece/mladih). Dakle, povećao se broj stambenih zajednica s omjerom skrbi od otprilike 1 : 2 (otprilike 8-10 mladih na 4-6 odgajatelja).

Ideja o stambenim zajednicama ne obuhvaća samo djecu s teškoćama u ponašanju. Postoje stambene zajednice za različite ciljne grupe – npr. za mlade trudnice i mlade majke.

To znači da je osnovano više malih samostalnih grupa, što je dovelo do povećanja osoblja za pružanje skrbi. Osim toga, u preostalim (malim) domovima je zaposleno više školovanih odgajatelja. Sveukupno se, dakle, značajno povećao stupanj profesionalizacije osoblja u domovima i stambenim zajednicama.

Trenutno se ulaže trud da se domovi koji su ostali pod državnim nadzorom – najčešće je to savezna pokrajina – vode u skladu s privatno-pravnim uvjetima. To, primjerice, u slučaju osoblja znači da više nema statusa činovnika s pragmatičnošću. Ovo je dovelo do velikih otpora kod ovih planova reforme.

Predmet diskusije u preostalim domovima još uvijek predstavlja koedukacija. U stambenim zajednicama ona ne predstavlja nikakav problem. One se u pravilu vode koedukativno. Izuzetak su terapijske stambene zajednice za ženske žrtve zlostavljanja.

Ambulatno nadgledano pojedinačno stanovanje

Naravno da je ideja o stambenim zajednicama evoluirala. Nadgledano (pojedinačno) stanovanje se smatra međukorakom između stambene zajednice (odnosno doma) i klijentove samostalnosti. Ova ponuda se također dobro koristi. Kod nas u Štajerskoj se nudi vrlo raširen i omiljen oblik niskorazinskog pružanja pomoći za mlade između 15 i 18 godina. Mladi pri tome mogu živjeti sami u stanu ili više mladih ljudi (2-3) stanuje u nekoliko soba u jednom stanu i u pravilu navečer bivaju posjećeni od strane osoblja koje pruža brigu (usp. Scheipl 2001). Broj tjednih posjeta bi se tijekom pružanja skrbi trebao prirodno smanjivati.

Problem kod svih ovih nadgledanih oblika stanovanja (dom, stambena zajednica, nadgledano pojedinačno stanovanje) je novo uvedeno pravo na završetak socijalne skrbi za mlade nakon navršene 18., a ne više 19. godine života. Ovo se u slučaju opravdane potrebe može produžiti na 20. godinu

života. (Do sada su dobne granice bile 19 odnosno 21 godina.) Problem je prije svega i u tome, jer se time više ne može nuditi vrlo važna – i do sada jedva pružana – naknadna skrb (nakon odlaska iz stambene zajednice u samostalni život). To kod mladih vrlo često dovodi do značajnih kriza (usp. Fratzl 2000).

Pomoć u odgoju Daljnji niskorazinski oblik skrbi koji se relativno široko etablirao je pomoć u odgoju. Ovaj oblik skrbi u okviru socijalne skrbi za mlade naglašava preventivni aspekt – iako su naravno kod djeteta/mlade osobe već nastupile poteškoće. Ova ponuda je u Štajerskoj uvedena 1994. godine; 2001. je zbog nesuglasica u načinu plaćanja pružatelja brige uveden novi koncept.

U suštini se radi o obliku pojedinačne intenzivne skrbi (18-20 sati mjesečno u punoj skrbi) za djecu i mlade u različitim problematičnim situacijama ili o stabilizaciji odgojnog uspjeha nakon otpuštanja iz doma. Usluga se načelno nudi u području blizu klijentovog prebivališta (u okolici). Osnova za pedagoški rad stvara održivi međuljudski odnos između klijenta i osobe koja pomaže u odgoju. Istovremena skrb o dva ili tri klijenta mora biti ugovorno regulirana posebno sa ustanovom – zbog zloupotrebe koncepta (usp. Pfoser 1998; Eichinger 2004).

Osoba koja pomaže u odgoju smije mjesečno zaračunati najviše 120 sati skrbi. Ustanova zahtijeva mjesečno predavanje zapisnika.

Minimalna dob djece kojoj se pruža skrb je napunjena 10. godina života. No, izuzeci su dozvoljeni od napunjene 8. godine života. Prilikom pružanja skrbi se pretežno radi i o strukturiranju slobodnog vremena i o razvoju ličnosti. To ne podrazumijeva „isključivo pomoć u učenju” i smatra se kontraproduktivnim. Naravno, u rad osobe koja pomaže u odgoju se često uključuje i obitelj mlade osobe kojoj se pruža skrb. Dozvoljeno obrazovanje za rad osobe koja pomaže u odgoju je: studij psihologije odn. pedagogije; studij socijalnog rada, studij socijalne pedagogije; studij za nastavnika u osnovnoj školi, obrazovanje za rad u ustanovi za dnevni boravak; osoba za rad s mladima s dvo-godišnjim praktičnim iskustvom (3.280 sati).

3.2 Odgoj u ustanovi za dnevni boravak

I odgoj u ustanovi za dnevni boravak još uvijek predstavlja još jedno značajno polje rada socijalnih pedagoga (usp. Lauerermann 2003). Ovdje se odvija

popodnevna skrb za školsku djecu čiji su roditelji u pravilu zaposleni. Ove ponude se šire, jer žene sve više rade izvan kuće, mnoge žene su samohrane majke i zbog smanjenja obitelji mnoge od njih ne mogu iskoristiti ponude za skrb o njihovoj školskoj djeci – prije svega u gradovima – iz svojih obitelji.

Dnevni boravak u Austriji zauzima područje zadataka koje pripada u pravnu nadležnost pojedinih saveznih država (jednako kao i dječji vrtići). Školovanje je – u oba slučaja – stvar federalne države.

U Austriji se dnevni boravak još uvijek smatra deficitnom ustanovom – kao izvanškolska ustanova za skrb i zbrinjavanje uskraćene djece, odnosno djece iz uskraćenih obitelji. Kod nas nisu razvijeni vlastiti koncepti pedagogije dnevnog boravka. U suštini se radi o različitim oblicima grupnog rada, individualnoj skrbi i o otvaranju ustanove za dnevni boravak okolici. Pri tome je važan napeti odnos koji pedagogija dnevnog boravka mora izdržati. Mora odgovarati očekivanjima roditelja, učitelja, djece i zahtjevima pedagoga u dnevnom boravku. Dakle, treba pronaći ravnotežu između školskih, roditeljskih i dječjih interesa.

Osim tradicionalne ustanove dnevnog boravka trenutno nastaju individualne varijante izvanobiteljske skrbi za školsku djecu – npr. samoorganizirane grupe djece (odn. dječje kuće). Zamišljene su za brigu o djeci između 0 i 15 godina. Tako u jednoj takvoj grupi može biti zbrinuto više djece različite dobi iz jedne obitelji (npr. četverogodišnje i desetogodišnje dijete iz jedne obitelji se nalaze u takvoj dječjoj kući).

Vrijedno je razmisliti i o dnevnim majkama za stariju djecu.

Takve bi zadatke, naravno, mogli preuzeti školovani socijalni pedagogi.

4. PODRUČJA RADA U ŠKOLI

4.1 Cjelodnevne škole

U školskoj okolini nastaje daljnje bitno područje rada: cjelodnevne škole. Ovdje osim učitelja rade i odgajatelji za popodnevnu brigu o djeci (za slobodno vrijeme ali i za zadaće i pomoć u učenju).

Kao posljedicu studije PISA 2000 (Austrija razina 10) u Austriji se zahtijeva (budućnost škole), da svaki školarac primarne i sekundarne razine I u Austriji treba zakonski imati pravo na brigu i

tijekom nastave (popodnevna ili cjelodnevna briga), ako roditelji to žele. U školskoj godini 2003./04. u Austriji su 424 škole radile cjelodnevno (139 osnovne škole, 139 viših razreda osnovnih škola, 146 AHS stupnjeva; javne: 332; privatne: 92). Postoje dva modela: aditivni model – prijednevna nastava, poslijepodne briga i slobodno vrijeme; i integrativni model: nastava, briga pri učenju i slobodnom vremenu su podijeljeni na cijeli dan (usp. Seel/Scheipl 2004, 258ff).

U Ministarstvu školstva od tada postoji velika potreba od 10.000 mjesta. Ova mjesta trebaju biti oformljena 2006. godine. Statistik Austria smatra neophodnim 45.000 mjesta u cjelodnevnim školama, SPO (opozicija) u sljedećih 10 godina zahtijeva 100.000 mjesta u cjelodnevnim školama (usp. ebda).

Ovo bi pokrenulo ogromno širenje ovog područja rada za odgajatelje.

4.2 Socijalni rad u školi

Osim brige u cjelodnevnim školama, u prvi plan sve više u dolazi još jedan oblik socijalnog rada i škole: ovdje naravno rade – kao i u skoro svim socijalno-pedagoškim poljima – i socijalni radnici. Ali i za socijalne pedagoge se uz odgovarajuće školovanje i doškolovanje otvaraju radna mjesta u školama. Do danas u bečkim školama, primjerice, rade takozvani „psihagozi” kao takozvani učiteljsocijalni savjetnici na području **Heilpädagogik** i socijalne pedagogije.

Koncept školskog socijalnog rada bio bi vrlo prikladan zbog njegove preventivne i inkluzivne funkcije izvršavanja novih kompenzativnih zadataka koji su pripali školi zbog društvenih i svjetskih strukturalnih promjena. Kada bismo odgovornost za rastuće odgojne probleme prebacili samo na učitelje, s obzirom na njihovo snažno didaktičko-metodičko obrazovanje i njihovo svakodnevno radno opterećenje, to bi predstavljalo preveliki zahtjev za ovu grupu stručnjaka. Ovo zahtijeva – kao što je već rečeno – kooperaciju sa socijalnim pedagozima/socijalnim radnicima, također relevantnim profesijama za odgoj i u školi.

U Austriji – za razliku od Švicarske na primjer – sporo napreduje etabliranje socijalnog rada u školi. Primjerice, u Grazu još uvijek postoji samo jedna škola; u Austriji ukupno otprilike 10-15 projekata (usp. Seel/Scheipl 2004, 263ff). Područja rada socijalnog rada u školi bi bila:

- rad s djecom u školi i izvan nastave (obrada

osobnih problema);

- oblikovanje slobodnog vremena u školi u skladu s dobi;
- otvaranje škole prema zajednici i suradnja sa zajednicom;
- tematiziranje školskih i nastavnih problema zajedno s učiteljima;
- obraćanje i rad s roditeljima sa velikim socijalnim problemima.

Škola naposljetku želi poticati svoje učenike i kroz nastavu, ali i kroz ponude koje potiču razvoj ličnosti i pružaju podršku. Osim toga, škola se na taj način bolje povezuje sa svojom socijalnom okolinom. Škola bi na ovaj način smanjila odvajanje nastavne škole od škole života.

Ovakvo sveobuhvatno shvaćanje škole obogaćeno socijalno-pedagoškim perspektivama ponudilo bi i polazišta da učenici pred razredom izraze svoje prigovore i probleme u motivaciji i na taj ih način učine jednostavnijim za prorađivanje.

Kod nastavnika osim nastavne funkcije pružanja podrške u učenju postoji i funkcija selekcije. To doводи do toga da učenici radije prikrivaju svoje prigovore prema nastavnicima i poučavanju. Tako bi samo nastavnici bili preopterećeni ovim složenim postavljanjem zadataka – ako bi ih uopće mogli opaziti.

Ali u ovom socijalno-pedagoškom modelu socijalnog rada u školi socijalni pedagozi prepoznaju nastavnike kao uzročnike problema kod učenika. Ovaj bi problem trebalo ozbiljno shvatiti: jer nastavnici time postaju predmetom kritike socijalnih pedagoga. Ovakva jednostranost boli i skriva konflikte.

Bitna tema socijalnog rada u školi bit će i tema nasilja u školama (usp. Popp 2003). Novija istraživanja pokazuju da nasilje u školama nije samo „fenomen dječaka”. Rezultati o psihičkim i fizičkim agresijama pokazuju da djevojčice doprinose u nezanemarivom dijelu uvreda i pogrđnih riječi, kao i u pokušajima varanja, neopravdanim izostancima s nastave itd. I istraživanja u osnovnim školama pokazuju da djevojčice nisu u potpunosti miroljubive i socijalno uzorne, već nadmašuju dječake u ruganju, ismijavanju ili ponižavanju. To znači da djevojčice u koedukativnim školama vrlo značajno oblikuju komunikativne procese i pripadaju socijalnom polju u kojem dolazi do činova nasilja. Stoga ih treba uključiti u modele prevencije nasilja. U okviru socijalnog rada u školi bi bilo preporučivo

koristiti spolno diferenciranu prevenciju nasilja, spolno miješane i homogene grupe kao rad na odnosima, rad na jačanju, organizaciju projekta i kao posredovanje.

5. PODRUČJA RADA U RADU S MLADIMA

5.1 Rad s mladima baziran na spolu

Rad s mladima u Austriji počinje se sve više orijentirati i na teoriju (usp. VEREIN JUGENDZENTREN 1999 i 2001).

S ovime dolazim do još jedne važne točke u radu s mladima baziranom na spolu: Prvo nekoliko napomena o feminističkom radu s djevojčicama (usp. Wallner 2003, Bitzan 2004). To je rezultat ranih 90-tih godina. U feminističkom radu s djevojčicama bi bilo važno registrirati i sankcionirati specifične oblike izražavanja nasilja s njihovim individualnim i socijalno štetnim posljedicama. Doduše, nasilje dječaka je mnogo očitije, „počinitelj” se može identificirati ranije. U slučaju dječakog nasilja sudionike je moguće brže pronaći i kazniti. U školskoj prevenciji nasilja predlažu se recipročno podijeljene socijalne kazne kao prikkladne sankcije. Iste bi mogle biti korisne i za djevojčice u radu s mladima. U okviru rada s djevojčicama orijentiranom na tijelo trebalo bi pro-raditi oblike izražavanja nasilja tipične za spol i osobito problematične strategije djevojčica protiv djevojčica uzrokovane borbama za konkurenciju, osjećajima zavisti i pritiscima konformizma. Djevojčice trebaju autonomne prostorije u kojima bi trebale učiti kako otkriti tjelesnu kulturu neovisnu o dječacima, distancirati se od pogleda kroz „muške naočale” i kritično preispitati seksualizirane ženske ideale ljepote. Bilo bi korisno razmotriti koncepte grupnog rada orijentiranog na probleme u svrhu uklanjanja obrazaca uloga tipičnih za spolove. Sve ovo su zadaci feminističkog rada s djevojčicama. Kod nas je ovaj rad u potpunosti prisutan u brojnim projektima za mlade.

Feministički rad s djevojčicama u ranim 90-tim godinama u međuvremenu je dopunjen postojećim radom s dječacima (usp. Burgauner/Konderla 2003). Ovo bi bilo područje rada isključivo za muške socijalne pedagoge. Ideja iza ovoga je sljedeća: budući muškarci za sazrijevanje trebaju solidarnost i muškarce. Pri tome se radi o promišljanju spolnih uloga, o tabuu osjećaja. Radi

se o granicama u kontaktu s muškarcima i ženama, o ophođenju s nasiljem, o radu s agresijama, o stavovima prema radu, prema ovisnosti, prema samoubojstvu i prema školi i mnogo više. Projekt kontaktne i savjetodavne ustanove „Muškarci protiv muškog nasilja” u Salzburgu izvještava: u dvije i pol godine proizašlo je 764 kontakata, od toga 483 školskih. Potražnja u tom gradu se opisuje kao „rastuća”.

5.2 Briga u parku

U blizini igrališta za malu djecu puno djece igra odbojku, na klupi mala djevojčica sa prijateljicom crta, pored njih se igraju tri dječaka, na putu neka odrasla osoba igra badminton s dječakom, studentica stoji sa četiri djevojčice i šest dječaka pored stolnog nogometa i diskutira s njima.

Ovaj scenarij nije izmišljen. Bio je to rani ljetni dan 1999. godine u jednom parku u Beču (usp. Ortner 2001).

Specifično područje rada koje se počinje etablirati u području javnog rada s djecom i mladima u Austriji posljednjih godina (u Beču otprilike od 1992., u Grazu od 1989.) je pružanje brige u parku. Pri tome se radi o brizi za djecu koja se u svoje slobodno vrijeme zadržava u parkovima (velikih) gradova. Ovo je ponuda orijentirana na gradske četvrti, dakle ponuda usmjerena na socijalno područje.

Pri tome u centru pažnje ne bi trebala biti samo djeca. Radi se o svim korisničkim grupama koje svoje slobodno vrijeme provode u parkovima. Time se s jedne strane radi o aktivirajućim sportsko-pedagoškim, odnosno pedagoškim ponudama za slobodno vrijeme djece. Treba poboljšati njihove sposobnosti za igru i njihove socijalne kompetencije. Na taj način treba uspostaviti i identifikaciju s vlastitim prostorom za slobodno vrijeme, kako bi se npr. prevenirao vandalizam. Tako, primjerice, gradska uprava za parkove u Beču izvještava o smanjenom broju uništenih parkova i cvijetnjaka.

Radi se i o postizanju povećane prihvatljivosti između različitih korisničkih grupa (npr. djeca, mladi, dječaci-djevojčice, starije osobe): npr. da li djevojčice smiju koristiti stolni nogomet itd. U tome su vrlo bitni i socijalni prostori: tko koristi, zauzima, često dolazi u koji prostor.

Nažalost, do sada još nije uslijedilo preoblikovanje ili novo planiranje parkova na osnovu poticaja mladih osoba (npr. ucrtavanje linija za polja za igru

na putevima i slično). To znači da korisnici još nisu uključeni u oblikovanje ovog socijalnog prostora.

U Grazu je u 2000. godini vođena briga za 3000 djece; od toga je bilo više dječaka od djevojčica (2:1). Kod starijih osoba - otprilike 300 – odnos je obrnut: 2:1 za žene.

Na licu mjesta radi tim (jedne udruge) koji se sastoji od četiri pedagoginje. Sadržaji se u pravilu nude između 13 i 18 sati, u Beču ponekad i do 21 sat. Briga se održava tijekom toplijeg godišnjeg doba; u nekim bečkim parkovima postoji cjelodnevna ponuda. Broj korisnika po danu iznosi pet do četrdeset osoba u jednom poslijepodnevju.

Originalna pozadina brige u parku bio je cilj bolje integracije djece imigranata. No na mnogim mjestima se pokazalo da djeca imigranata nisu ta koje treba integrirati u događanja u parkovima. Ona već čine većinu korisnika u mnogim parkovima. To su prije svega austrijska djeca koju se skoro više i ne može susresti u parkovima. A i ako se nađu tamo, upravo bi njih trebalo integrirati u događanja u parkovima. (usp. Ortner 2001).

U svakom slučaju, situacija u parkovima se vrlo pozitivno promijenila u korist djevojčica (empirijski rezultat).

Problem je u tome da udruge koje provode brigu u parkovima svake godine moraju pregovarati o budžetu s nadežnim ustanovama/političarima. Sadržaj ove ponude još nije dugoročno osiguran. No tijekom posljednjih godina je stalno rastao broj korisnika ove ponude.

5.3 Područje kazališne pedagogije

Diskusija o povezivanju kazališta i pedagogije traje više desetljeća i ovdje ne bi trebala biti dalje tematizirana (usp. Wrentschur 2003 und 2004). U Grazu se posljednjih godina na mojem Odjelu za socijalnu pedagogiju razvio specijalni oblik kazališne pedagogije: „kazalište potlačenih” prema Augustu BOALU. Razvija se u značenju kazališta za socijalno-pedagoške teme – kao npr. u slučaju nasilja u obitelji, u parku kao socijalnom prostoru, sa osobama koje traže azil ili s nenadgledanim maloljetnim izbjeglicama, u slučaju beskućnika itd.). Pri tome se radi o tome da se s metodama kazališne glume uz uključivanje publike razvijaju alternativna djelovanja i novi načini sagledavanja društvenih problema. Ovi novi načini gledišta razvijaju se i isprobavaju u zaštićenom prostoru kazališne glume – prije svega uz uključivanje publike, a alternativna

djelovanja treba obogatiti i dopuniti za stvarni svakodnevni život. Za razliku od (običnog) savjetodavnog modela u kazališnoj glumi se u kontekstu može isprobati više alternativnih djelovanja – uz uključivanje cijelog čovjeka, njegovih emocija, kognicija i tijela. U radnju se uključuju i okvirni uvjeti koji se svaki puta mijenjaju kroz ponašanje aktera.

Doduše, nešto treba razjasniti: kazališno-pedagoški rad ne nadomješta terapiju (npr. kod traumatičnih doživljaja nenadgledanih maloljetnih izbjeglica ili žena/djece s iskustvom nasilja u obitelji). U kazališnoj pedagogiji se pretežno radi o pokazivanju i o analizi situacije u ovdje-i-sada! Kazališno-pedagoški rad i kazalište potlačenih nije lijek za sve. On ne nadomješta daljnji socijalno-pedagoški rad s djecom/mladima. A kazališno-pedagoški rad naravno ne nadomješta pokušaj političke promjene strukturalnih okvirnih uvjeta. Diskusija o tome u političkom smislu pripada upravo Augustu BOALU i njegovom „kazalištu potlačenih” odn. kazališnoj pedagogiji u okviru socijalno-pedagoškog rada (usp. Nusshold 2002).

Interkulturalni rad s mladima

U ovom okviru treba spomenuti da je otvoreni interkulturalni rad s mladima postao osobito važan prije svega i s mladima s imigracijskom pozadinom (usp. VEREIN JUGENDZENTREN 2001).

Udio stranaca u Austriji trenutno iznosi 9,1 %. U Austriji je uz Saveznu republiku Njemačku taj broj među najvećima u EU. U 2002. godini je otprilike 132.000 učenika s materinskim jezikom koji nije njemački pohađalo nastavu u osnovnim školama u Austriji (usp.

Seel/Scheipl 2004, 71 ff.). Dakle, postoji ogromna količina mladih migranata koji bi mogli biti uključeni u otvoreni rad s mladima.

U otvoreni interkulturalni rad s mladima uključuju se mladi većinskih i manjinskih kultura u jednakoj mjeri. Radi se o izgradnji samostalne subkulture u gradskoj četvrti – npr. o organiziranju komunikacijskih centara i centara za mlade, o organiziranju savjetodavnih ponuda, o pomoći prilikom osnivanja peer-grupa za mlade radi stvaranja i stabilizacije socijalnog identiteta, o radu na povezivanju udruge, odnosno grupa s austrijskim i imigrantskim članstvom, o stvaranju multiplikatora itd. (usp. Schabernig 2001). Ovdje je na raspolaganju široko polje rada – od rada u interkulturalnom centru za mlade do pojedinačnog savjetovanja strane

mladeži, o pružanju podrške prilikom traženja zaposlenja i zapošljavanja (usp. poglavlje 6).

6. RAD S NEZAPOSLENIM MLADIM OSOBAMA-POSLOVNA ORIJENTACIJA

Nezaposlenost mladih između 15. i 24. godine u Austriji trenutno iznosi (2004.) 7,3 % (EU-15: 15,4 %). Između 2001. i 2003. godine se među 15 - 18-godišnjacima u Austriji povećala za 63 % na 11.000; među 19-24-godišnjacima za 40 % na 42.100 (usp. Seel/Scheipl 2004, S. 43, napomena 25). Kako socijalna pedagogija može doprinijeti olakšavanju ove situacije?

Osim strukturalne gospodarske problematike, nesumnjivo su značajne i individualne kompetencije mladih: mladi s boljim obrazovanjem tendencijalno su manje pogođeni nezaposlenošću od mladih sa lošijim kvalifikacijama. Dakle, u okviru poslovne orijentacije (pomoći pri zapošljavanju mladih) treba prenositi stručne kvalifikacije. Bavljenje s ličnosti nezaposlene mladeži pak pokazuje da je osim toga osobito važno stjecanje kompetencija ličnosti i socijalnih kompetencija, navikavanje mladih na određene radne kvalitete (preciznost, točnost, pouzdanost) i pozitivan utjecaj na motivaciju za rad.

Naravno, treba obratiti pažnju na prenošenje osnovnih kompetencija (usp. PISA-2000 i 2003). No, osobito je važno i osobno podržavanje mlade osobe. Naime, obiteljski problemi i teškoće u velikoj mjeri ograničavaju radnu sposobnost mlade osobe. Nije dovoljno samo kompenzirati nedovoljno početno obrazovanje. Uz mjere na drugom tržištu rada prije svega treba proraditi i osobne i socijalne probleme mladih (usp. Galuske 2004).

Socijalni pedagozi u okviru pomoći pri zapošljavanju mladih nude četiri područja mjera:

1. Savjetovanje/orijentaciju o postojećoj ponudi poslova; savjetovanje i radi socijalne i emocionalne stabilizacije.
2. Pripremu za posao: motivacijsko i kvalifikacijsko osposobljavanje (još) nezaposlenih ili mladih koji su voljni raditi. Ova priprema za posao se označava kao poslovna orijentacija. Ovo područje poslovne orijentacije vrijedi i kao težište europskog socijalnog fonda.
3. Školovanje za posao (npr. u zaštićenim radionicama za praktičnu nastavu učenika obrtničkih škola)

4. Projekte/inicijative/praćenje zapošljavanja (npr. u području drugog tržišta rada).

Ovdje treba pobliže objasniti koncept poslovne orijentacije u kojem rade socijalni pedagozi:

Poslovna orijentacija je usmjerena na informacije o poslu i poslovno savjetovanje. Pri tome se osobito radi o provjeravanju i uključivanju osobne situacije u odluku o zanimanju. Time je izgradnja ličnosti bitan dio poslovne orijentacije.

U Grazu postoji Jugendarbeitsstiftung, zaklada za rad mladih (JAST). To je udruga koju financiraju grad, gospodarska udruga pokrajine Štajerske i servis tržišta rada. To je tržišno-radno-politički samoorganizacijski projekt s ciljem poticanja zapošljavanja nezaposlenih 15-24 godišnjaka (usp: Kalliauer 1999, S. 81). Sudjelovanje je na početku dobrovoljno. No ako se mladi odluče za sudjelovanje i budu primljeni na tečaj poslovne orijentacije, sudjelovanje postaje obavezno.

Nakon informativnog dana slijedi dvotjedni uvodni seminar od 30 sati tjedno za upoznavanje mladih, davanje informacija itd.

Sama poslovna orijentacija traje 16 tjedana sa 30 sati tjedno. Cilj je sastavljanje ostvarivog plana karijere (u malim grupama od najviše 8 osoba). Obavezno sudjelovanje se prekida i samoorganizacijom – npr. mladi vode razgovore za posao. Sudionici moraju dokumentirati ovu samoorganizaciju. Grupna razmatranja su također obavezna.

Rezultati: Sudionice naknadno vrlo pozitivno ocjenjuju poslovnu orijentaciju. Najvećim dijelom se ostvaruju važni ciljevi, kao primjerice bolje svladavanje situacije natjecanja za posao, poticanje sve veće vlastite aktivnosti, jačanja vlastite motivacije.

Važne mogućnosti poboljšanja, potaknute istraživanjima su sljedeće: treba ojačati individualizaciju prije svega za mlade koji već ispunjavaju minimalne standarde (npr. osnovne kompetencije, motivaciju za rad itd.).

Daljnji prijedlog za poboljšanje: treba ponuditi specifičnije psihosocijalne ponude brige (ne samo općenito savjetovanje ili grupno razmatranje).

Sveukupno, uključivanje nezaposlene mladeži – ali i dugoročno nezaposlenih odraslih – predstavlja važno i nadaleko razgranato područje rada socijalnih pedagoga (usp. Kalliauer 1999).

7. RAD SA STARIJIM LJUDIMA

Austrija je društvo koje stari.

Ovo područje zbog demografskog razvoja sve više postaje temom socijalne pedagogije: i u ambulatnoj (otvorenoj), ali i u stacionarnoj (zatvorenoj) pomoći starijim ljudima.

7.1 Ambulantna pomoć starijim ljudima

Treba spomenuti i Socijalni centar i Centar za susrete u Grazu (SBZ, Sozial- und Begegnungszentrum). Isti postoji od 1982. godine. Pružanje pomoći koje treba nuditi starijim ljudima u okviru ovog centra sastoji se pretežno od samostalnog vođenja kućanstva. Ovo pružanje pomoći je najvažnije područje ambulantne pomoći starijim ljudima. Ljudi trebaju što duže moći voditi samostalan život. Ovu ponudu ipak u najvećoj mjeri pružaju dobrovoljni suradnici (studenti; žene i muškarci koji imaju vremena...).

Stoga se, između ostalog, osobito radi o profesionalnom praćenju ovih dobrovoljaca u cilju optimizacije odnosa prema pružanju skrbi: profesionalizacija komunikacije (bitna za izgradnju odnosa); treba pronaći ravnotežu između bliskosti i distance prema psihohigijenskom razgraničenju; treba znati raditi s agresijama; naposljetku se radi i o očuvanju postojeće samostalnosti, odnosno poticanju iste.

Sudjelujuća istraživanja potvrđuju važnost profesionalne brige o dobrovoljnim djelatnicima od strane socijalnih pedagoga u ovim pitanjima (komunikacija, razgraničenje bliskosti i distance; agresija; poticanje samostalnosti). Ovo je postignuto prije svega u okviru ponuda daljnjeg školovanja i supervizije SBZ-a : ali uz pomoć dodatnih trenera. To znači da profesionalni socijalni pedagozi školuju, prate itd. dobrovoljne djelatnike u područjima ambulantnog rada sa starijim osobama.

7.2 U području stacionarnog rada sa starijim osobama postoje dva stajališta:

- Jedni misle da je psihosocijalna briga o starijim osobama u domu, kao npr. suočavanje s vlastitom biografijom, posebna socijalna briga prilikom smještaja u starački dom, izgradnja socijalnih odnosa itd. domena socijalne pedagogije.
- Druga strana naglašava da njegu treba gledati cjelovito. Komunikativna i psihosocijalna briga je dio cjelovite njege i stoga ju isključivo treba obavljati osoblje za njegu – a ne dodatna

grupa ljudi. Socijalni pedagozi ne bi u okviru njege smjeli biti konkurencija njegovateljima. Socijalni pedagozi bi, nausprot, trebali raditi u psihosocijalnom području kao podrška u školovanju i doškolovanju njegovateljskog osoblja. Time bi socijalna pedagogija u stacionarnoj pomoći starijim ljudima imala vodeću funkciju, naime funkciju školovanja i doškolovanja (usp. Hirt 2004). Po mom mišljenju, ovaj aspekt bi trebao biti korisniji pristup socijalne pedagogije stacionarnoj njezi starijih osoba.

Sličnu situaciju nalazimo u području palijativne njege i njege u prenoćištima. U Grazu trenutno postoje dvije ustanove (Elizabetinke i sveučilišna klinika). Ovdje je integriran socijalni rad/socijalna pedagogija. Njihovo područje rada bi također više bilo u radu s članovima obitelji, u socijalno-pravnoj pomoći kao i u doškolovanju osoblja u psihosocijalnom području, a manje u samoj dopuni njege. U ovim područjima trenutno skoro da nema iskustava i istraživanja (usp. Erker-Sixt 2004).

7.3 Njegujući članovi obitelji

U brizi za njegujuće članove obitelji – kad se npr. za starije ljude vodi briga u njihovim obiteljima, što se odnosi na veliku većinu njege u Austriji – psihosocijalno savjetovanje članova obitelji je od centralne važnosti (nova obiteljska dinamika, pojašnjavanje motiva za njegu, nova struktura odnosa prema starijim ljudima - zrelost; odnos/ophođenje s gubitkom/tugovanjem; ophođenje s agresijom/nasiljem; psihosocijalno rasterećenje pomoću sustava podrške; organizacija grupa pripadnika; rad s javnošću - npr. za obitelji s oboljelima od Alzheimerove bolesti etc.) (usp. Kittl 2003).

Sveukupno, u radu sa starijim ljudima se pokazalo: socijalna pedagogija ne radi sa starijim ljudima toliko kao konkurencija ili psihosocijalni nadomjestak njege. Više radi s članovima obitelji, dobrovoljnim djelatnicima i osobljem za njegu. Eventualno se organiziraju kontakti prema van (sociokulturalno i socioprostorno ispreplitanje) i vodi se najčešće zapostavljeni rad s javnošću. Ovo mi se čini osobito važnim, jer socijalna pedagogija/socijalni rad raspolaže vrlo obuhvatnom slikom zbog svog diferenciranog i višeslojnog shvaćanja problema.

8. DOBROVOLJNI RAD I OSNAŽIVANJE

U okviru počasnog rada socijalnim pedagozima se otvara potpuno drugačije područje rada.

Dobrovoljni rad se uz prvi (država, javni sektor) i drugi sektor (privatni, gospodarski sektor) smatra važnim sektorom civilnog društva.

1. Širenje trećeg, počasnog sektora sigurno ovisi o tome da javni financijski i osobni resursi neće biti dovoljni da obradu svih nadolazećih problema u socijalnom području odrade državni socijalni radnici, odnosno socijalni pedagozi.
2. S druge strane: u preorijentiranju u civilno društvo dobrovoljni rad se smatra socijalno-političkim korektivom i nadom u budućnosti. Radi se o zajedničkom i smislenom radu u slobodnom vremenu, koje se uslijed skraćivanja radnog vremena očito – barem do sada – povećava. U ovom području rada prvenstveno se radi o koordinaciji, usavršavanju, brizi itd. o dobrovoljnim djelatnicima u najrazličitijim područjima od strane socijalnih pedagoga. Dakle, ovo je izuzetno zanimljivo područje rada, i ako se profesionalni socijalni pedagozi i socijalni radnici često pribojavaju da će im dobrovoljni djelatnici oteti posao.

Često – u otprilike trećini ustanova u kojima je diljem Austrije provedena anketa (usp. Heimgartner 2001 i 2004), dobrovoljni djelatnici rade isto što i službeni zaspolenici, socijalni radnici odnosno socijalni pedagozi. Rade isto, doduše u manjoj mjeri, ali bez plaće i samo za naknadu troškova (npr. počasní rad u području izvansudske kompenzacije za kriminalno djelo).

Dobrovoljni djelatnici ipak rade ono što službeni djelatnici često ne čine – a što se ipak treba napraviti, npr. vode oglašavanje, čiste itd.

3. No radi se i o tome da se u okviru civilnog društva problematizira status stručnjaka. Kao konkretno polje rada ovdje se navodi primjer rada u gradskim četvrtima u konceptu **osnaživanja**.

Pretpostavke odn. promatranja: **Expertokratische** obrasci ponašanja se svojim tumačenjem norma sve više odvajaju od primateljevog shvaćanja sebe.

Cilj: Treba bolje osigurati artikulaciju potreba i interesa primatelja za socijalno-pedagoške usluge i participativno provođenje ovih interesa i potreba.

Sredstva: Za to je potrebno državljanstvo adresata: državljanstvo, još nazivano „Citizenship” obuhvaća prava na slobodu, politička prava na sudjelovanje i socijalna prava na vlasništvo. Korisnici socijalnih ponuda rada su – i to je važno – građani!

Također, radi se i o utjecaju građana kao korisnika na oblik i sadržaj i time na vrijednost korištenja socijalne usluge. Ovo je vrlo važno u radu u gradskim četvrtima (u radu orijentiranom na socijalni prostor itd.). Metoda za ovo je **osnaživanje**. Primatelji se prepoznaju u svojoj jedinstvenosti sa svojim specifičnim tumačenjima života – pred pozadinom njihovih strukturalnih mogućnosti. Socijalni pedagozi sve češće nalaze odgovarajuće mogućnosti za rad u okviru ovakvih projekata o gradskim četvrtima (razvoj gradskih četvrti, saniranje gradskih četvrti itd.) (usp. Gross-Pirchegger 2004). Pri tome je neizostavna odgovarajuća stručna kompetencija koja je zasnovana i na teoriji. Pri tome treba još jednom naglasiti da u pojedinim područjima rade i socijalni pedagozi i socijalni radnici. Ovo je pokrenuto i zakonom JWG iz 1989., tako što se privatni ponuđači (slobodni nositelji) preferiraju pred javnim nositeljima (princip subsidijarnosti).

9. SOCIJALNA PEDAGOGIJA I PSIHIJATRIJA/SOCIJALNA PSIHIJATRIJA BLISKA ZAJEDNICI

„Socijalno-psihijatrijske ustanove slijede cilj da psihički kronično oboljelim osobama omogućavaju ostanak u zajednici, omogućavaju pružanje podrške takvim osobama da mogu ostati, živjeti i snalaziti se u vlastitom životnom svijetu” (Obert 2004, 305). Psihijatrija bliska zajednici teži za terapijskim načinom rada koji je orijentiran na klijente i korisnike. Ona zastupa shvaćanje da psihijatrijski rad mogu obavljati i nepsihijatri (usp. Bosshard 1999).

U području socijalno-psihijatrijske brige socijalnoj pedagogiji prijete opasnost, da bez stabilne profesionalne sigurnosti djelovanja i time da se bavi nepreglednošću rada u svakodnevnom životu, postane samo pomoćna djelatnost. Postaje potpuno bespomoćna.

Socijalna pedagogija je uvijek bila i reakcija na uništavanje svakodnevnih povezanosti života i

obrazaca ponašanja. Ovo je polazište za njen doprinos psihijatriji bliskoj zajednici.

No ako socijalna pedagogija ozbiljno shvati svoja gesla djelovanja i bude regionalno orijentirana te bude radila na integraciji i participaciji klijenata, i pri tome naglašavala poštovanje iskustva klijenata, onda može postati vrijedna partnerica socijalnoj psihijatriji.

Ona može prikupiti dijagnostički relevantne informacije orijentirane i na probleme i na odnose s obzirom na životnu povezanost klijenata.

Iz toga slijedi da može razviti ciljeve zajedno i u suglasnosti s klijentima.

U suradnji socijalne pedagogije sa socijalnom psihijatrijom radi se najviše o tome da se klijenti percipiraju u njihovom svakodnevnom životu, u životnom svijetu, u njihovoj radnoj situaciji, u njihovom stvaranju odnosa. Socijalna pedagogija mora obraćati pažnju, odnosno uključivati ove aspekte u povijesti bolesti pacijenata i prilikom organiziranja planova terapije.

Pri tome treba na odgovarajući način prepoznati i koristiti salutogene aspekte.

Za kvalitativno vrlo vrijedno psihijatrijsko planiranje terapije čini se vrlo korisnim da se koriste spomenuti socijalno-pedagoški pogledi i pristupi (orijentacija svakodnevnog života, orijentacija životnog svijeta; **osnaživanje**; upravljanje slučajevima). Ovo je, u ovom obliku, prije svega pogled socijalno-psihijatrijskih stručnjaka (usp. Nwoha 2003).

10. ZAKLJUČNA NAPOMENA

Predstavljeni primjeri naravno predstavljaju samo dio primjera iz današnje mnogostruke prakse socijalnog rada u Austriji. Trebalo bi navesti i opisati daljnja područja prakse kao što su izvansudska kompenzacija za kriminalno djelo, socijalno-pedagoško pružanje pomoći obiteljima, savjetovanje dužnika ili rad na ulici ili rad s ovisnostima, doživljajna pedagogija, socijalni rad s imigrantima ili u prevenciji bolesti i još mnogo toga. Literatura navedena u uvodnoj napomeni daje informativne uvodne preglede. U svakom slučaju, mnogostrukost područja rada svjedoči o dinamici kojom se odlikuje socijalna pedagogija/socijalni rad, osobito u posljednjih deset do petnaest godina.

U socijalno-pedagoškom istraživanju u bliskoj budućnosti će se svakako moći zamijetiti hoće li se ovaj trend diversifikacije zadržati, ili će se mnoštvo ponuda smanjiti kao posljedica neoliberalnih debata o socijalnoj državi i reformi socijalne države. Obraćajući pažnju na ovaj razvoj, socijalna pedagogija dobiva važnu socijalno-političku funkciju čuvara, koju uz svu teorijsku i praktičnu orijentaciju ne smije zapostaviti ili čak previdjeti.

LITERATURA

- Bitzan, Maria: Lebensweltbezogene Mädchenarbeit - Mädchenbasierte Lebensweltorientierung. In: Grunwald, Klaus/Thiersch, Hans (Hg.): Praxis Lebensweltorientierter Sozialer Arbeit. Weinheim, Munchen 2004, S. 417-433.
- Bosshard, Marianne u.a.: Sozialarbeit und Sozialpädagogik in der Psychiatrie. Lehrbuch. Bonn 1999.
- Burgauner, Harald/Konderla, Rainer: Verstehende Jungenarbeit als gewaltpräventives Handlungskonzept. In: Lauer mann, Karin/Knapp, Gerald (Hg.): Sozialpädagogik in Österreich. Klagenfurt, Laibach, Wien 2003, S. 414-426.
- Chasse, Karl A. (Hg.): Praxisfelder Sozialer Arbeit. Weinheim 20042.
- Eichinger, Jurgen: „... Qualitat in der Erziehungshilfe. Qualitätsmerkmale und Qualitätskriterien in einem Dienst der Steirischen Jugendwohlfahrt. Unter besonderer Berücksichtigung der Konzeptänderung 2001. Diplomarbeit. Graz 2004.
- Erker-Sixt, Kathrin: Die Rolle der Sozialarbeit im Mobilen Palliativteam Graz. Diplomarbeit. Graz 2004.
- Fratzl, Gerold: Wie wirkt sich die Unterbringung in einer sozialpädagogischen Wohngemeinschaft auf die spätere Lebensgestaltung aus. Diplomarbeit. Graz 2000.
- Galuske, Michael: Lebensweltorientierte Jugendsozialarbeit. In: Grunwald, Klaus/Thiersch, Hans: Praxis Lebensweltorientierter Sozialer Arbeit. Weinheim, Munchen 2004, S. 233-246.
- Gross-Pirchegger, Elisabeth: Empowerment in der Stadtteilarbeit - Eine Aufforderung zur Debatte über sozialpädagogische Möglichkeiten im nahen Wohnumfeld. Diplomarbeit. Graz 2004.
- Grunwald, Klaus/Thiersch, Hans (Hg.): Praxis Lebensweltorientierter Sozialer Arbeit. Weinheim, Munchen 2004.
- Heimgartner, Arno: Ehrenamtliche bzw. freiwillige Arbeit in Einrichtungen Sozialer Arbeit. Dissertation. Graz 2001.
- Heimgartner, Arno: Ehrenamtliche bzw. freiwillige in Einrichtungen Sozialer Arbeit. Wien 2004.
- Hirt, Rainer: Soziale Arbeit in stationären Einrichtungen der Altenhilfe. In: Chasse, Karl A. (Hg.): Praxisfelder Sozialer Arbeit. Weinheim 20042, S. 222-235..
- Kalliauer, Bettina: Problem Jugendarbeitslosigkeit. Daten, Ursachen, Gefahren, arbeitsmarktpolitische Maßnahmen, die Rolle der Sozialpädagogik und die Effektivität einer arbeitsmarktpolitischen Maßnahme am Beispiel des Berufsorientierungskurses der Grazer Jugendarbeitsstiftung. Diplomarbeit. Graz 1999.
- Thiersch, Hans: Das sozialpädagogische Jahrhundert. In: THIERSCH, Hans (Hg.): Lebensweltorientierte Soziale Arbeit. Weinheim, Munchen 1992, S. 235-254.
- VEREIN JUGENDZENTREN DER STADT WIEN (Hg.): Sozialpädagogik und Jugendarbeit im Wandel. Wien 1999.
- VEREIN JUGENDZENTREN DER STADT WIEN (Hg.): inter.jugend.kult. Anforderungen an die Jugendarbeit in der multikulturellen Gesellschaft. Wien 2001.
- Wallner, Claudia: Mädchenarbeit im Wandel Sozialer Arbeit. In: Sozialarbeit in Tirol. Mitteilungsblatt des Tiroler Berufverbandes diplomierter SozialarbeiterInnen. Nr. 63, Oktober 2003, S. 54-64.
- Wrentschur, Michael: Theaterpädagogik im Handlungsfeld Sozialer Arbeit. In: Lauer mann, Karin/Knapp, Gerald (Hg.): Sozialpädagogik in Österreich. Klagenfurt, Laibach, Wien 2003, S. 299-329.
- Wrentschur, Michael: Theaterpädagogische Wege in den öffentlichen Raum. Zwischen struktureller Gewalt und lebendiger Beteiligung. Stuttgart 2004.